

Boshlang'ich sinflarda qo'shishni o'rgatish metodikasi

A. Normatov - Qo'qon DU o'qituvchisi

R. Tolipov - Qo'qon DU o'qituvchisi

Abdusattorova Muhtaramxon - Qo'qon DU talabasi

Mirzohidova Mohidilbonu - Qo'qon DU talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga qo'shish amalini o'rgatish metodikasining nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Qo'shish amalini o'rgatishda ko'rgazmalilik, izchillik, amaliy faoliyatga tayangan holda ta'limni tashkil etish, interfaol metodlar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarda matematik tafakkur, mantiqiy fikrlash va hisoblash kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, matematika, qo'shish amali, metodika, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, ko'rgazmalilik, matematik kompetensiya, innovatsion texnologiyalar.

Kirish

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va kundalik hayotda matematik bilimlardan foydalana olish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, qo'shish amali barcha arifmetik amallarning asosi bo'lib, keyingi matematik bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun muhim poydevor hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda qo'shish amalini o'rgatish oddiy sonlarni sanashdan boshlab, predmetlar ustida amaliy harakatlar bajarish, ko'rgazmali vositalardan foydalanish va asta-sekin abstrakt hisoblashga o'tish tamoyiliga asoslanadi. Zamonaviy ta'limda bu jarayonda interfaol metodlar, AKT vositalari hamda didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirib, bilimlarni mustahkam egallashiga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasiga oid ilmiy tadqiqotlarda qo'shish amalini o'rgatishning psixologik, didaktik va metodik jihatlari keng yoritilgan. Mahalliy metodistlar o'quvchilarda qo'shish tushunchasini shakllantirishda ko'rgazmali vositalar, amaliy mashqlar va bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi topshiriqlardan foydalanishni tavsiya etadilar. Boshlang'ich sinflarda qo'shish amalini o'rgatish metodikasi ko'plab metodist olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, **M. Jumayev** o'zining "*Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi*" asarida qo'shish amalini o'rgatishda ko'rgazmalilik tamoyili va amaliy faoliyatga tayangan holda ta'limni tashkil etish muhimligini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, o'quvchi dastlab predmetlar bilan amallarni bajarishi, keyinchalik esa bu bilimlarni abstrakt sonlar ustida qo'llashga o'tishi zarur.

N. Bikbayeva va **E. Yangabayeva** tomonidan yaratilgan boshlang'ich sinf matematika darsliklarida qo'shish amalini bosqichma-bosqich o'rgatish metodikasi ishlab chiqilgan. Mualliflar sonlar tarkibini o'rgatish, ko'rgazmali vositalardan foydalanish va hayotiy vaziyatlarga asoslangan masalalarni yechish orqali o'quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadilar.

O'. Tolipov va **M. Usmonboyeva** pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali dars samaradorligini oshirish mumkinligini qayd etadilar. Ularning fikricha, interfaol metodlar, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish hamda refleksiya usullaridan foydalanish o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi va qo'shish amalini ongli o'zlashtirishga yordam beradi.

R. Ishmuhamedov innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishini asoslaydi. Olim matematika darslarida didaktik o'yinlar, AKT vositalari va interfaol metodlardan foydalanish hisoblash malakalarini mustahkamlashda samarali ekanligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Haydarova E.ning "Boshlang'ich sinflarda qo'shish va ayirishni o'rgatishga dastlabki qadam" nomli maqolasida qo'shish va ayirish amallarini o'rgatishda kompetensiyaviy yondashuv, amaliy topshiriqlar hamda o'yin texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning matematik savodxonligini rivojlantirishda muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, qo'shish amalini samarali o'rgatish ko'rgazmalilik, izchillik, amaliy faoliyat, interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zaro uyg'unlashtirishni talab etadi.

So'nggi yillarda chop etilgan ilmiy ishlarda qo'shish va ayirish amallarini o'rgatishda kompetensiyaviy yondashuv, muammoli ta'lim hamda interfaol metodlarning samaradorligi alohida ta'kidlanmoqda. Tadqiqotlar o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan mashg'ulotlar matematik savodxonlikni rivojlantirishda muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Qo'shishni o'rgatishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- predmetlar yordamida amaliy qo'shish;
- rasmlar va ko'rgazmali qurollardan foydalanish;
- sonlar nuri asosida qo'shishni bajarish;
- didaktik o'yinlar ("Kim tez?", "Top va hisobla", "Matematik estafeta");
- juftlik va guruhlarda ishlash;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;
- muammoli vaziyatlar asosida masalalar yechish.

Mazkur metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, matematik tafakkurini rivojlantiradi hamda qo'shish amalining mazmunini ongli ravishda o'zlashtirishga imkon yaratadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda qo'shish amalini o'rgatish metodikasi matematika ta'limining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Qo'shish amalini o'rgatishda ko'rgazmalilik, izchillik, individual yondashuv, interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uyg'un qo'llash yuqori natijalarni ta'minlaydi. O'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos tashkil etilgan mashg'ulotlar ularning hisoblash malakalarini rivojlantiradi, matematik tafakkurini shakllantiradi hamda

keyingi matematik mavzularni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jumayev M. **Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi.** Toshkent: O'qituvchi, 2021.
2. Bikbayeva N., Yangabayeva E. **Matematika. 1–4-sinflar uchun darslik va metodik qo'llanmalar.** Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Tolipov O., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot.** Toshkent: Fan, 2017.
4. Ishmuhamedov R. **Ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar.** Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Azizxo'jayeva N. N. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi, 2018.
6. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. **Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti.** Toshkent, 2022.
7. O'zbekiston Respublikasi. **"Ta'lim to'g'risida"gi Qonun.** Yangi tahrir. Toshkent, 2020.